

LEGENDA LUI ICAR

Se povestește că Dedal, tatăl lui Icar, și-a prevenit fiul să nu zboare aproape de mare pentru că îl vor înghiți valurile, și nici de soare să nu se apropie prea mult, altminteri aripile-i de ceară se vor topi și se va prăbuși în adânc. Icar n-a dat ascultare sfatului, l-a vrăjit soarele și pentru aceasta a plătit cu viața.

Așadar Dedal își prevenise fiul, îi încredințase întreaga sa experiență de viață, îndrumându-l spre calea de mijloc, însă Icar nu i-a urmat sfaturile, astfel că se nimici. Întrebare: avut-a oare Icar dreptul de a muri?

Icar n-a năzuit spre moarte, deci a avut dreptul să moară; năzuind spre viață, a trebuit să moară. Pentru el înțelepciunea lui Dedal nu a fost suficientă; înțelepciunea lumii nu îi este suficientă celui care tinde spre soare.

Înțelepciunea înseamnă experiență acumulată, esență sublimată a atitudinilor din trecut, dar ea nu constituie un model de atitudine pentru viitor. Cel care zboară în înalțuri pierde trecutul real, pentru el prezentul devine trecut.

Lui Icar i-a fost dată posibilitatea de a alege: ori se va ține departe de soare, ori va muri: și el a decis. În decizia fiului său Dedal a văzut doar

zvăpăiata necugetare a tinereții, dar aici el n-a avut dreptate. Căci prin vraja deciziei sale Icar și-a depășit tatăl în vîrstnicie : el a silit viitorul să răzbată prin timp și să se preschimbe în prezent, astfel că Icar și-a depășit atît existența proprie cît și pe aceea a tatălui său.

Decizia aceasta n-a fost neapărat rezultatul unei alegeri conștiente : ea a izvorît mai degrabă din dorința de cunoaștere. Cu toate acestea, prin zborul său înspre soare, Icar a formulat fără să vrea întrebarea fundamentală a antropologiei filosofice : *problema relației dintre condițiile obiective ale epocii și posibilitățile subiective ale omului.*

Icar a ieșit în zbor din epoca aripei de ceară, în pofida înțelepciunii acestei epoci care îl avertizase de primejdia la care se expune, el s-a apropiat cu peste 2000 de ani mai mult de soare decît o îngăduiau condițiile : de aceea a și pierit. A ales viitorul ; s-a prăbușit din înalțuri. Dar a optat pentru viață, nu pentru moarte.

De fapt problema opțiunii nu se referea la viață ori la moarte, ci la întrebarea dacă trebuie sau nu trebuie să accepte înțelepciunea taților, dacă trebuie să urmeze căi bătătorite sau e dator să caute ceva diferit, soarele, lumina în locul crepusculului.

Icar a ales razele. Dar avea el oare dreptul să vrea altceva decît ceea ce îi hărăzise tatăl său ? Nu avea dreptul. Căci îndatorirea lui Dedal era ca, în numele vieții și al siguranței, să prescrie calea fiului său ; dreptul fiului e determinat de îndatorirea tatălui.

Icar l-a contrazis, violînd prin atitudinea sa dreptul datinilor, astfel că pieirea sa poate apărea ca o osîndă. Dar merită să fie osîndit cel care alege soarele în locul crepusculului ? Aici nu se pune problema meritului. Volens nolens, epoca osîndește,

zdrobește cu barierele ei faptele-aripi care îi lezează limitele inferioare sau superioare.

A meritat oare ca Icar să-și asume osînda? Decizia sa conținea dintru început certitudinea osîndeii, însă aceasta nu i-a influențat alegerea; deci pentru Icar a meritat. Nu-i putem reproșa așadar fapta. Era conștient de consecințele acesteia și totuși a ales soarele. Deși aripile sale de ceară l-ar fi putut purta și spre casă, unde ar fi putut zămisli copii care să preia înțelepciunea paternă. Devenind la rîndul său tată, i-ar fi putut eventual îngădui fiului său să se avînte mai sus, ceva mai aproape de soare, ori mai afund, ceva mai aproape de valuri. Însă Icar nu și-a ales pentru sine tihna. Era nerăbdător, nu zidea cu neliniște, ci plănuia cu temeritate. De aceea s-a prăbușit în zborul său.

De ce s-a năpustit Icar spre soare? Pentru că a simțit în el neprihănită puritate și a vrut să se unifice cu el, pentru că nu a fost dispus să facă un compromis, a refuzat orice învoială. A respins prin fapta sa etalonul moral, normele etice ale epocii, devenind un etalon el însuși. Fapta sa nu aparținea prezentului, ci unui alt timp, poate viitorului.

Și-a jertfit viața în numele lui *Poate*. Dar merită, oare, acest *Poate* o asemenea jertfă? Merită o asemenea jertfă incertitudinea, întrezărirea vagă a depărtării? Nu e o dilemă cea pe care o avem în față, ci problema dintotdeauna a acțiunii, a hotărîrii, a omului cuprins de necesitatea acțiunii. Cugetarea și chibzuiala ajung pe planul al doilea, iar fapta devine din nou primordială, ca în starea primitivă.

Icar însuși nu se mai recunoștea în propria-i faptă, în ea trebuie să se recunoască urmașii. De-ar fi ca omul să urmeze vreodată calea lui Icar, faptul va fi suficient pentru a spune că „jertfa în numele lui *Poate*“ n-a fost în zadar. De-ar fi ca omul

să se recunoască vreodată pe sine în Icar, pieirea lui va dobîndi sens, iar moartea — cea nici frumoasă, nici urîță — se va înfrumuseța.,

Năpustindu-se înspre soare, el nu putea ști dacă fapta sa va dobîndi sau nu încuviințarea oamenilor, dacă ea are sau nu vreun sens. Nu știa nimic, acționa sub imperiul constrîngerii. Icar este însăși nemărginirea actului creator ; el e băiatul pe care zeii îl îndrăgesc și îl ridică de timpuriu la ei, în lumină.

El a rezolvat — printr-o întîmplare ieșită din comun — ecuația antropologiei : barierele epocii nu pot fi depășite de potențele subiective, fapta însă dărîmă barierele. Acțiunile stabilesc norme noi, Icar e cel care devine un nou orizont. În aceasta constă tragedia lui Icar.

Nu, destinul său nu este unul personal, ci o tragedie. Căci pe Icar oamenii l-au compătimit, deși el nu era demn de compătimit. Nu l-au admirat, nu l-au urmat decît agale, abia mișcîndu-și cu nevrednicie picioarele și fără să-și dea seama că îl urmează. Fapta sa nu s-a preschimbât într-un drum drept precum o săgeată, ci într-o cîmpie îmbucătățită de poteci întortocheate, pe care urmașii înaintau alene, fără grabă, storcînd din viață zi de zi măruntele lor compromisuri.

Și totuși n-a fost în zadar, el trebuia să facă ceea ce a făcut : în persoana lui Icar fapta a recăzut în propria ei geneză în care *merită* și *trebuie* se contopesc. Icar purta în el o anumită lipsă de viabilitate, atîta vreme cît viața e înțeleasă doar ca o îndeletnicire ce are ca scop conservarea existenței, cîtă vreme procesul vieții înseamnă producerea de judecăți și prejudecăți mereu noi, mereu diferite.

Pentru a se putea decide, Icar a trebuit mai întîi să triumfe asupra prejudecăților în spiritul că-

rora fusese educat. Tatăl său, marele arhitect, a înălțat capodopera însăși a prejudecăților și a compromisurilor — labirintul regelui Minos, în care monstrul Minotaur nu putea nici trăi, nici muri. Ce avea Icar de învățat de la Dedal! Năpustirea sa înspre soare era singura șansă de a afla calea ce duce în afara labirinturilor, spre un tărîm în care fapta n-a fost încă sluită de prejudecăți, unde consecințele sînt încă pure și nu îndurerează pe nimeni.

Astfel a ridicat Icar o altă problemă majoră a antropologiei filosofice: aceea a raportului dintre faptă și consecințele ei. Și-a jertfit viața pentru fapta sa, a luat-o deci asupra-și, pînă la cele din urmă consecințe ale ei. Înseamnă că acum nu mai era răspunzător? Și, de fapt, viața poate avea drept consecință moartea?

O viață poate justifica o moarte dată, însă moartea nu poate justifica viața. Consecința tragică a deciziei lui Icar își are obîrșia în viața sa, în acea viață care a întrevăzut întregul labirint al dezgustului și n-a găsit altă ieșire decît aceea care duce înspre soare. El nu s-a sinucis, ci și-a aflat drumul, unica ieșire pentru el posibilă.

Și se pune iarăși întrebarea: indicînd tocmai această ieșire, a încetat el să mai fie răspunzător? Căci soluția oferită de individ nu devine o valoare decît în măsura în care în ea se cristalizează responsabilitatea. În fapta lui Icar acțiunea însăși, cerința schimbării — și nu modalitatea ei — iradiază responsabilitatea mereu actuală.

Pentru că au existat epoci care au constrîns acțiunea în labirinturi. Cu toate acestea Icar a reușit să acționeze; fiindcă se poate acționa întotdeauna, acțiunea este posibilă și de-a dreptul necesară, chiar dacă nu e și spectaculoasă. A fi responsabil înseamnă a schimba, a nu te resemna, a transforma, a mo-

difica, a voi altceva. Icar știa aceasta. El vedea labirintul. Știa că în labirint poate trăi doar Minotaurul, degeneratul nici-om-nici-animal, că existența omului nu poate fi decît o existență umană, că existența viermelui nu poate fi decît una viermitică, iar adevărul constă în aceea că omul nu trebuie să accepte existența de vierme. De aceea trebuie să se acționeze, căci altminteri se produce ireparabila metamorfoză. Prin urmare Icar nu avea de ales : s-a preschimbat în soare, în lumină, în pildă. A ales adevărul.

Astfel a răspuns din nou unei probleme a antropologiei filosofice : *alegerea care provoacă metamorfoza este purtătoare de adevăr numai atunci cînd tendința ei indică un progres*, numai dacă drumul ei duce spre mai uman. Puritatea alegerii are un etalon implacabil : libertatea.

Icar a optat pentru libertate. Nu pentru pluti-rea absolută lipsită de orice punct de contact, ci pentru libertatea faptei ce duce spre progres. Nu era un moralist, căci, dacă ar fi fost, ar fi renunțat la acțiune : un Icar moralist și-ar fi compătimit tatăl, l-ar fi impresionat glandele lacrimale umflate de prejudecăți. S-ar fi compătimit pe sine însuși. Însă el nu era un moralist.

Nu putea fi un moralist într-o epocă în care oamenii prejudecăților nimiceau judecata tăind capete. Icar știa că libertatea propovăduită în numele morții nu este libertate. Vedea clar că nu se pot naște popoare din pieirea altor popoare, că nimeni nu are dreptul să califice anumite popoare drept gunoi al istoriei.

Icar știa toate acestea și protesta în numele libertății, al purității, al luminii. Doar atît îi îngăduia epoca sa. Fuga lui era un mare și unic protest : privirea care l-a zărit nu mai putea fi plecată cu

slăbiciune lașă în pământ. Era era silită să se ațintească numai în sus, înspre Icar.

Icar dovedea că există un orizont chiar și atunci când epoca înțeesă lumea cu labirituri neîndurătoare. Perspectiva nu poate fi confiscată, iar în lipsa altor posibilități orizontul îl constituie libertatea, capul care nu se pleacă, existența pură.

Dedal, bătrînul și genialul arhitect, era îngrijorat, în numele vieții, pentru tînărul necugetat : nu avea dreptate. Prin capodopera sa, numele i-a rămas pentru totdeauna în amintirea posterității. Însă posteritatea are nevoie nu numai de capodopere, ci și de pilde. Ea se învață să stimeze prin capodopere talentul omului care biruie timpul, dar nu și biruirea timpului.

Icar este o pildă de atitudine. Nu-i putem reproșa faptul că era atît de singur, că era singurul care putea să strige. Epoca sa este vinovată. Însă lui i-a fost dat să înfrunte întrebarea : este just ca omul să fie nimicît în numele adevărurilor abstracte ; este just ca munca umană să fie îndreptată împotriva omului însuși ?

Icar, cel care era acum lămurit asupra absurdității construirii labirinturilor, știa că și asasinatul își are logica sa, întrevedea zbuciumul acțiunii umane ajunse la strîmtoare. Și-a formulat, în sine sa, unicul răspuns pentru el posibil : logicii nimicirii trebuie să i se opună dreptul la viață. Pe baza faptei pure, pilduitoare, munca trebuie înobilată pentru a deveni dn nou creație.

Dreptul la viață înseamnă drept la faptă. Omul privat de acțiune nu trăiește. Sensul acțiunii este libertatea, creația. Scopul ei este o societate în care munca umană nu poate fi îndreptată împotriva omului, în care creația nu poate fi folosită împotriva creatorului, o societate în care creațiile ome-

nești nu se opun omului cu o străină inexorabilitate.

Astfel Icar a fost primul exemplu de luare de atitudine prin faptă împotriva alienării. El a fost poate cel dintâi care a formulat problema alienării : cum este posibil ca labirintul, creație a omului, manifestare exteriorizată a forței omenești, să-l atragă în cursă în chip de putere străină pe om, care cade astfel victimă propriei sale creații ?

Să fie oare acesta eternul *fatum* al omului ? Nu, alienarea există numai atîta timp cît grupările situate în cîmpul social închid calea comunicării complete și multilaterale dintre individ și societate, cîtă vreme grupările ridică, prin zidul falsei lor conștiințe, un obstacol de netrecut între individ și comunitate în totalitatea ei.

Soarele devine pentru Icar simbolul umanismului real, al unității dintre individ și societate. Anticipînd cu mult istoria prin fapta sa, el a aruncat o punte peste antagonisme, s-a întins precum un arc deasupra cîmpului social ce se învîrtejea bolborosind.

Așadar n-a fost de fapt un individualist, un copil-landru introvertit care își absolutizează unicitatea și trăiește numai prin sine și pentru sine. În Icar s-a aprins văpaia unei noi omenii : aceea aparținînd celor neprihăniți, o omenie implacabilă într-o epocă și în pofida acelei epoci în care perfecțiunea, umanul păreau deocamdată doar niște dorințe utopice.

Însă el nu era nici utopist și nici vreun vînător al himericelor zări ideale, care își traversează epoca fără s-o înțeleagă, urmărind doar inaccesibilul. În Icar s-a manifestat posibilitatea, încă abstractă, sub forma unei realități premature. E oarecum un joc al destinului faptul că anumiți oameni, al căror adevăr va triumfa cîndva, devin reprezentanți ai

unei epoci cu care n-au nimic în comun și care nu i-a înțeles vreodată pe de-a-ntregul. Aceasta nicidecum pentru că ar fi ininteligibili, ci pentru că toate faptele lor contrazic obiceiurile, purtarea lor nu corespunde așteptărilor, ei au ceva ce aparține depărtării, ceva de neînțeles pentru cei înțepenți în deprinderi, ceva obscur. Aceasta nu este soarta profetilor care vor să creeze prin prezicere viitorul, nu e nici măcar soarta proorocilor care chiar creează imaginea viitorului cu furioasele lor trâmbițări. Aceasta este soarta icarilor, a celor care nu se bîzue pe puterea verbului și a imaginii, ci maturizează acțiunea zămislitoare de cuvînt și de imagini pînă la simbol.

A crezut oare Icar în puterea propriei sale fapte, a resimțit el oare durere la vederea destinului fatidic de el însuși creat? L-a preocupat de bună seamă problema pieirii, durerea și crezul s-au amestecat în sufletul său. Lui îi aparține moartea, irevocabilitatea individuală care nu poate fi preluată, nici resimțită de altcineva. Pentru alții crezul înseamnă încredere, posibilitatea aflării căii de ieșire. Să moară în numele crezului? Nu, Icar n-avea nimic subiectiv în ființa sa: el a zburat spre soare de dragul libertății.

Ce fel de libertate e aceea pentru care a murit Icar? Libertatea e oare un adevăr abstract, sau, dacă nu, înseamnă ea pur și simplu deplinătatea posibilităților, maximum posibil în interiorul limitelor unei epoci?

Nu, libertatea nu poate fi unitatea dintre cunoaștere și faptele limitate de bariere. Cunoașterea se aventurează mereu în depărtări, fapta trebuie s-o urmeze. Libertatea este fapta care zdrobește limitele. Cu atît mai mult sînt necesare astfel de acțiuni atunci cînd milioane de oameni flămînzesc, căci limitele sînt cele care îl ingenunchează pe om, iar

a-l ajuta să se ridice în picioare înseamnă a-ți depăși epoca.

A-l ridica în picioare ? Știm că Icar n-a fost un moralist. El n-a înțeles ridicarea spre înălțimi ca o mîntuire, ci a dovedit, ca deschizător de drumuri, că omul nu poate fi înstrăinat de posibilitatea sa de acțiune. Dar dacă granițele traducerii în faptă a posibilului sînt străjuite de baionete și de tancuri ? Nu, această întrebare să nu i-o mai punem lui Icar ; oamenilor le-au trebuit milenii pentru a ajunge la ea. Dar cînd a sosit ceasul, ei au pășit pe calea acțiunii în masă. Pînă atunci au sporit în ei împotrivirea icariană, iar cînd epoca s-a maturizat și a ajuns la nivelul ideii, și-au jertfit viața cu milioanele pentru libertatea faptei.

Totuși în Icar timpul înfricoșat și răzlețit în labirinturi se regăsește pe sine, îl duce pe acesta cu el, dăruindu-l astfel cu vraja atemporalității. Nu forma răzvrătirii sale, ci invincibilul său dor de puritate, credința sa în posibilitatea faptei au dobîndit valoare.

Aceste trăsături ale personalității sale îi conferă unitate, dînd răspuns totodată și problemei antropologice privitoare la *semnificația noțiunii de personalitate completă, integrantă*. Ea nu înseamnă doar știință ; știința nu poate fi luată nicicum în posesie în toată întinderea ei. Ea nu înseamnă doar investigare atentă a limitelor acțiunii, ci faptă, înseamnă bătaia cu pumnii în porțile barierelor. Iar dacă epoca nu este încă matură pentru faptă, ea înseamnă plivirea răbdătoare, dar îndrăzneată, a prejudecăților. Dar dacă prejudecățile nu sînt încă îndeajuns de mature pentru a fi plivite ? Atunci ea înseamnă iradiația credinței raționale în viitor. O astfel de credință iradia din Icar înspre viitor.

Căci Icar, el însuși, s-a preschimbat în soare : a umanizat cumplitul glob de foc : înțelegînd viața

pe care acesta o genera, s-a unificat cu el. Nu avea importanță nici măcar faptul că această întâlnire, cea din urmă, cu soarele l-a costat viața — aceasta a fost libertatea sa.

Icar nu este un Robinson al soarelui, al luminii, al purității. El e om, cu dorințe obscure, poate chiar impure, adolescent plin de presentimente incerte : dar, în clipa supremă, el a fost în stare să acționeze în sensul adevăratelor posibilități ale omului, spre deosebire de alte momente în care deformitățile disimulate cu rîvnă dobîndesc preponderență, iar fapta se dezarticulează.

Dedal nu și-a înțeles fiul : nici nu-l putea înțelege, fiindcă el n-a ajuns vreodată să cristalizeze plenitudinea faptei. Asupra fiului său el a răsfrînt odinioară doar proiecția propriei sale incertitudini adolescente. Așadar nu putea ști că este cu puțință și o astfel de maturizare, într-un moment neașteptat, prin revoluția personalității.

Era oare Icar nefericit ? Fericirea, ca generalitate, este percepția vitală a clipei, senzația de plenitudine ce izvorăște din ciudata armonizare a simțurilor și spiritului. Ridicîndu-se înspre soare, Icar era fără îndoială fericit. Mușchii săi îi purtau cu docilitate trupul tînăr, în mintea sa vibra satisfacția eliberării din cătușele labirintului. În clipa aceea era deci fericit.

Dar în clipa în care se prăbușea în adîncuri ? Cel pe care zeii îl ridică spre ei pentru a-l respinge apoi fără milă e nefericit de bună seamă ; plenitudinea sa nu era zămislită de propria-i ființă, ci i-a fost pusă pe umeri, a fost întregit cu ea. Icar și-a cucerit plenitudinea prin fapta sa : el s-a întrecut pe sine. A devenit mai mult decît era înainte, a depășit limitele care ne constrîng pe toți : limitele fricii, prejudecății, comodității. Nu, e cu neputință să fi fost nefericit în prăbușirea sa.

Nici măcar în prăbuşire nu poate fi nefericit cel care a încercat doar pentru o singură clipă satisfacţia faptei pure, creatoare. Cîte unul îşi pregăteşte fapta o viaţă întreagă, pentru ca apoi apatia nepăsătoare să-i stingă dorinţa. Altul însă ţişneşte pe neaşteptate din propria-i umbră. Prăbuşindu-se, Icar ducea cu sine satisfacţia, el nu putea fi nefericit. Dar nici fericit : nimicirea nu poate însemna fericire.

Omul nu este neapărat fericit ori nefericit : pentru el acestea nu sînt stări care se exclud reciproc. Prin faptele de zi cu zi omul izbuteşte să le amplifice cînd pe una, cînd pe cealaltă. Cu acţiunile sale el îşi recrează plenitudinea ori şi-o goleşte, pustiindu-se pe sine. Dar odată ce s-a autodepăşit, sentimentul de beatitudine şi de tihnă al satisfacţiei va persista îndelung în el. În nefericita prăbuşire a lui Icar licăreau scînteile fericirii.

Aşadar Icar nu poate fi caracterizat prin cea mai generală pereche de categorii ale percepţiei vitale ; particularitatea situaţiei sale constă în crearea unei percepţii vitale, respectiv în negarea celei vechi. Trăsătura ei de bază este jubilara creaţiei descătuseate care nu mai are nimic din acreala îmbîcsită a indiferenţei, nimic din plictisul blazat al obiceiului. Dedal nu putea simţi la fel, acest simţămînt îi aparţine exclusiv lui Icar.

Dacă Icar nu s-ar fi prăbuşit în adîncuri, oamenii n-ar fi învăţat nicicînd să simtă altfel. Percepţia vitală e determinată de acţiune şi respectiv de lipsa de acţiune, de starea ei hibridă. Fapta lui Icar a eliberat jubilara din capcana sa, aceasta fireşte numai pentru cei care au pornit pe calea lui, care l-au urmat, care s-au îndreptat către soare.

Regele Minos a dat poruncă să fie închis în labirint pînă şi întunericul, prin aceasta trăgînd doar concluziile ultime ale celor văzute aiurea, acolo

unde se urmărea cu îndârjire și consecvență zăgăzuirea luminii, sporirea prostiei și temerii. Văzuse cum șesurile curate erau presărate cu ziduri absurde. Să fi avut totuși un rost zidurile de prejudecăți ?

Doar unul singur : acela de a-l face pe fiecare om să vadă umbra în lumină, chiar propria-i ființă s-o vadă doar ca umbră și să se lase pătruns de sentimentul inferiorității, de amărăciunea neputincioasă care frînge șira spinării, de greața pricinuită de absurditatea existenței. Minos a executat numai proba inversă, el n-a creat nimic nou, ci numai forma negativă a vechiului.

Icar s-a smuls din labirinturi, rezolvînd astfel una din problemele cardinale ale filosofiei antropologice : *a calificat fapta ca fiind primordială în raport cu percepția vitală, a impus din nou dominația acțiunii, în locul atributelor rafinate ale renunțării.*

Aceasta e legenda lui Icar.